

שכונה
כזירה
גלובלית

1

שכנים גלוקליים

המודכז לאמנות דיגיטלית

הספר הזה, והכנס שבמסגרתו הוא מתפרסם, מסכמים שנתיים של פרויקט "שכנים גלוקליים". הפרויקט - שיתוף פעולה בינשכונתי ובינתחומי - היה שיאו של תהליך ממושך שהמרכז לאמנות דיגיטלית עובר בשנים האחרונות, מאז שהתחלנו לעבוד בשכונת ג'סי כהן. תהליך זה הוביל אותנו לבחינה מתמשכת של כמעט כל היבט בעבודתנו ולבנייה מחודשת של תוכנית העבודה והמתודות שלנו כהצעה חדשה המבקשת להגדיר את התפקידים והאחריות של מרכז אמנות. הכנס "שכונה כזירה גלובלית", אם כן, משמש הן סיכום והן הצהרה על מעבר לצורת עבודה חדשה.

מבקר האמנות סטיבן רייט גורס כי האמנות או שדה האמנות מאוהבים בסטריאוטיפ שאימצו לעצמם, ולפיו הם מרחב חתרני-פוליטי מעצם היותם, ללא קשר לתכנים שבהם הם עוסקים. האמת היא שעולם האמנות הוא עולם ממושטר. הוא מבוסס על חלוקות כוח וסמכות, אך נוטה להתעלם מכך ולסרב לבחון את עצמו. האמנות, אם כך, נהנית ממעמד של "יוצא הדופן" בסדר הקיים. היא מושהית

ואוטונומית. אבל באיזו זכות היא נהנית מן המעמד הזה אם למעשה היא אינה אלא שיקוף מדויק של הסדר הקיים?

אחת הפריבילגיות של מעמדה המיוחד של האמנות היא מה שנקרא "החופש האמנותי". אלא שגם האיום עליו הגיע באחרונה לשיאים חדשים - הן בשם המאבק במרכזי הכוח ובאליטות הישנות והן מתוך הרצון לשמר אותן.

חופש אמנותי אינו ערך כשלעצמו. אין לו חשיבות במנותק מן המטרות שהוא משרת. אנו לא מאמינים באמנות ניטרלית. אנו לא מאמינים בניטרליות בכלל. אנו לא מאמינים באמנות המנותקת מהחיים. אנחנו לא מאמינים במעמד המיוחד של האמנות או באוטונומיה של האמנות. לא כל עוד הם משמשים אמצעי לשימור של אליטות ושל מערכי כוח בלתי צודקים. האמנות צריכה להיות חופשית וצריכה להיות אוטונומית לא כדי לשרת את עצמה ואת העוסקים בה, אלא כדי לשרת את החברה שבתוכה היא פועלת.

הקדמה

אנחנו כן מאמינים בצורך לנתק את האמנות מחיים ששועבדו לכסף ולעבודה. מאותו חלק בכלכלה הניאו-ליברלית שהפך את היצירות ואת האמנות לסחורה, שניכס לעצמו את השפה היצירתית ושועבד את הטכניולוגיה של האמנות לטובת צרכים מסחריים. לטובת החלק שמשמש בכלים ובאופני הפעולה של האמנות לשירות האג'נדה הניאו-ליברלית.

החופש האמנותי אינו מטרה כשלעצמה, כי אם כלי של האמנות לשחרר את החברה ואת עצמה מהיגיון השוק שהשתלט עליה. הוא היכולת של האמנות לפעול במנותק משיקולים מסחריים וכלכליים תועלתניים. הוא היכולת של האמנות להציע מרחב וזמן בלתי מתוכננים ובלתי מבוקרים. הוא היכולת שלה להיות לא יעילה ולא תכליתית. זו, בעינינו, חשיבותה הציבורית והפוליטית של האמנות: היא כוח שיש לו פוטנציאל התנגדות להיגיון של השוק. כוח המאפשר יצירה של קהילות וקשרים אנושיים, חברתיים וקהילתיים חדשים הפועלים נגד ההיגיון הזה.

מתוך כל זאת, אנחנו רוצים להבין איך צריך לפעול מרכז לאמנות שזו מטרתה. מה צריך להיות תפקידו של מרכז אמנות המבקשת ליצור את המקום ואת הזמן של קהילה? יש דיון ענף בתפקידו של האמן בהקשרים הללו - ודיון ענף ברלבנטיות של התערוכה לתהליכים האלה. אנחנו מבקשים להרחיב את הדיון כדי להבין איזה מין מרכז אמנות יכול לשמש בית לתהליכים כאלה, לאמנים שעוסקים בכך ולשותפים. איך הוא צריך להיראות? מה הוא צריך לאפשר? השאלות האלה נוגעות לכל אספקט של העבודה שלנו, ולא רק לממד המקצועי-אמנותי שלה. איך נראה מרכז לאמנות שעובד בתוך רשת ומחובר לדיסציפלינות אחרות ולקהילות אחרות? איך הוא פועל בתוך הרשת הזאת כמרכז אמנות ומה תפקידו בה?

אל כל המחשבות, התהיות וההכרעות האלה הגענו מתוך תחושה עמוקה של מיצוי ושל מבוי סתום, ומתוך התחושה שהמציאות דורשת דרכי עבודה אחרות. התעוררנו אל הסתירה שבין היומרה של האמנות שביקשנו ליצור ולהציג - אמנות שהיא כלי לשינוי - לבין דרכי העבודה, שגרת ההפקה ופתרונות התיווך והתצוגה המשמשים אותנו.

אנו מרגישים צורך להרשות לעצמנו ולמוסד שאנו עובדים בו "שנת שמיטה". שנה ובה תהליכי העבודה הכמו-אוטומטיים שלנו, תהליכי החשיבה, הייצור וההפקה, ייפסקו לטובת חשיבה מחודשת. חשיבה שתוכל להוביל לשינוי לא רק ברמה האינדיבידואלית או הפרויקטלית, אלא ברמת המוסד וגם מעבר לה. מרכז האמנות הרי קושר את עצמו בשדות אחרים ובקהילות אחרות, כך שהשינוי צריך לגעת בכל ערוצי התקשורת ושיתופי הפעולה האלה.

הפרויקט הקרוב, אם כן, יהיה הקמה של מרכז אמנות חדש - כזה שינסה לפרוץ את המוסכמות והגבולות הקיימים בשדה כדי להיות אפקטיבי ונחוץ בקרב הקהילה שהוא יושב בה. כזה שינסה לשחרר את התרבות ואת השפה מן ההיגיון הכלכלי שהשתלט עליהן, ויבקש להשיג זאת תוך יצירה של בריתות אמיתיות עם אינדיבידואלים מרקעים שונים.

אך לפני שנוכל לגשת אל המלאכה הזו, אנחנו נדרשים לספק תשובות על כמה שאלות מהותיות.

ראשית, את מי אנחנו משרתים? האם התפקיד של מרכז אמנות, רדיקלי ככל שיהיה, הוא לחזק את התצורות ומערכי הכוח הקיימים בתוך השדה? האם תפקידנו הוא להיות אלו שמזהים כשרונות צעירים שטרם פרצו? ואולי לנסח כיוונים ואוצרותיים כדי שהגופים הגדולים יותר בשדה, מוסדות ואספנים, יוכלו ליהנות בעתיד מן התרגום הכלכלי של הערך שזיהינו?

נדמה כי השאלות הללו עצמן מצביעות על כמה הנחות יסוד מטרידות. נדמה כי גם כאשר הבסיס התוכני של פעולתנו הוא פוליטי-חברתי - גם כאשר אנחנו מקדמים פרויקטים ותערוכות העוסקים בסוגיות האלה ומייצרים חיבור אמיתי עם קהילות אמיתיות - עצם הבחירה בכלים הקונבנציונליים של שדה האמנות, החל בעבודה עם אמנים וכלה בהצגת תערוכות ובפרסום קטלוגים, משמרת את החלוקות ואת הגבולות הקיימים והשמרניים של השדה.

בכל שנות פעילותנו היתה נקודת מוצא אחת שנראתה לנו מובנת מאליה: כדי להיות רלבנטיים לחברה ולקהילה, עלינו לשמור רגל אחת יציבה בתוך שדה האמנות, ולשמר את זיהוינו כ"מוסד אמנות". נקודת מוצא זאת הגיעה עכשיו למיצויה. ייתכן שכדי לפעול באמת אנחנו יכולים לוותר עליה או לפחות לשכלל את הנראות שלנו כמרכז אמנות - ואפילו להרפות ממנה.

תפקידנו החדש צריך להיות אחר לחלוטין. הוא צריך להתנסח מתוך הבנה שאנחנו משרתים משהו אחר לגמרי. מי נמצא במרכז באופן ממושך כל יום? מי מנסח איתנו את התוכן של המרכז? מי מרחיב בכל יום מחדש את טווח האפשרויות ואת הפוטנציאל שלו? האנשים האלה, שברובם אינם אמנים, נמצאים איתנו בקשר רציף ויומיומי. הם השותפים הראשונים שלנו לניסוח תפקידו המחודש של המרכז. מרכז האמנות אינו שייך למי שעובד בו ומפעיל אותו. הוא גם אינו שייך לשדה האמנות. הוא שייך לקהילה שבתוכה הוא יושב. אין זה אומר שקהילות אחרות אינן מוזמנות לבוא בשעריו. גם לא שקהילת האמנות אינה חלק ממנו. אבל מרגע שלמדנו לדעת מי השותפים היסודיים ביותר שלנו, אין מנוס אלא להגיע למסקנות חדשות בנוגע לדרכי הפעולה שלנו ולדרך גיבושה של תוכנית העבודה החדשה של המרכז.

שלב ראשון בתהליך הוא הרשות שאנו נותנים לעצמנו להיכנס ל"שנת שמיטה": תקופת עבודה ללא תוכנית וללא מתווה ידוע מראש. את הזמן הזה ננצל לבדיקה ולבנייה מחודשת של תוכנית המרכז, ובעקבות זאת גם של כל אספקט אחר הקשור לעבודתו, החל בהנהלת חשבונות ובעבודת יחסי הציבור, עבור במערך ההפקה וכלה במבנה הפיזי של המרכז.

הקדמה

מרכז האמנות צריך להשתנות לא רק בשביל לענות על הצורך של יותר ויותר אמנים וקבוצות אמנים המוותרים על הגבולות ועל החוקים של שדה האמנות, אלא גם כדי שיוכל לשמש מקום מפגש בין אמנים אלו לקבוצות וקהילות אחרות שאיתן הם רוצים לעבוד. המהלך נועד לשרת את כל הקהילות הפוטנציאליות הללו, ולא רק את קהילת האמנות. אמנם מקום המפגש עצמו יכול להיות רק מוסד האמנות, בשל המבנה הגמיש שלו, אבל לשם כך עליו לוותר על הנראות שלו כמרכז אמנות, על הפרקטיקה האמנותית שלו (כשם שהיא מתגלמת בתערוכות, באוספים וכן הלאה), ולא לחשוש להידמות למוסדות שנחשבים "מסוכנים" בקונטקסט האמנותי: מתנ"ס, מרכז קהילתי, בית ספר וכן הלאה.

הנראות של מרכז האמנות ככזה היא המונעת במקרים רבים מקהלים אחרים, כאלה שמחוץ לשדה האמנות, להיכנס אליו.

ואם כן, איך ייראה המרכז לאמנות דיגיטלית? האם לא כמרכז אמנות? התשובה תתחיל להתגבש תוך כדי עבודה, תוך כדי בנייתו של מרכז אמנות חדש. אבל כבר עכשיו אנחנו יכולים לומר שלא נחשוש להיראות שלא כחלל אמנות. לא נחשוש ליצור את התנאים הדרושים לשותפות אמיתית עם הקהילה שלנו - שותפות שמטרתה לבנות מחדש את המרכז, להגדיר מחדש את תחומי עיסוקו, את התפקידים הנחוצים בו ואת התכנים שבהם יעסוק. לא נימנע מתכנון מחודש של חללי המרכז לפי צורכי המשתמשים בו, ולא דווקא לפי תכתיביה של קהילת הצופים המופשטת אותה אנו אמורים לשרת.

אנחנו רוצים להקים מרכז שיש לו שותפים, משתתפים ומשתמשים. שיש לו בני בית קבועים, לא רק צופים. אנחנו רוצים להקים מרכז אמנות שיוכל להיות גמיש די הצורך לשנות את ייעודו מעת לעת. מרכז שיוכל להיות בית ספר, מרכז קהילתי, מעבדה, מסעדה וגם חלל לתצוגה, הכול לפי הצורך.

כדי לאפשר את הגמישות הזו, יהיה עלינו לעשות ניסיון כן לשבור מעמדות ופריבילגיות, לערער על סמכויות מקצועיות, לחלוק ידע ולעקוף את תהליכי ההסמכה המשמרים את גבולות הכוח והמקצועיות. לא נשמש עוד כסות לקיבעון המעמדות והסמכויות, אלא מרחב שיאפשר ריסוק שלהם והכרה בכך שהידע, הניסיון והיכולת אינם נחלתם הבלבדית של אלה שעברו את תהליכי ההתמקצעות הנראים שקופים ומנותקים לכאורה מכל הקשר עדתי, מעמדי או פוליטי.

לצד הגמישות הזו, אנו מאמינים בקשיחות באשר לעקרונות היסוד של מרחב אמנות חדש זה: עקרונות שתכליתם להבטיח גישה שווה לכולם, חופש חשיבה ודעה, שותפות אמיתית והיעדר היררכיות. על העקרונות האלה לא נתפשר, והם יהיו הבסיס לכל העתיד לצמוח במרכז האמנות החדש.

שכנים גלוקליים

גילי קרז'בסקי ואיל דנון

בשנת 2012 הצטרף המרכז לאמנות דיגיטלית בחולון לרשת Cluster, שכללה שמונה מרכזי אמנות באירופה ובמזרח התיכון הפועלים באופן שוטף בתוך וביחד עם השכונות שבהן הם ממוקמים. מאחורי הקמת הרשת עמדה ההבנה שהמציאות בשכונות שאנו עובדים בהן היא תוצאה של תהליכים שהינם, בין היתר, גלובליים. ההיגיון המוביל את פעילות הרשת גורס שאם הבעיות גלובליות, דרושים למידה משותפת והחלפת ידע על בסיס גלובלי כדי להתמודד איתן. רשת Cluster איפשרה תהליך של לימוד משותף בין השכונות ומרכזי האמנות שבהן. תהליך זה נמשך כשנתיים, שבמהלכן נפגשנו אחת לכמה חודשים בשכונות השונות שבהן פועלים המרכזים השייכים לרשת, קיבלנו הסבר וסקירה מתודולוגית ותוכניתית, הכרנו את השותפים המקומיים, למדנו על הפעולות והפרויקטים השונים ובעיקר דנו בבעיות השונות שעמן התמודדנו בעבודתנו השוטפת.

רשת Cluster היא פלטפורמה מעולה, שמאפשרת תמיכה והחלפת ידע בין השותפים השונים בה. היא מאפשרת זאת מכיוון שהיא רשת של מרכזי אמנות המנצלת את האפשרויות והפריבילגיות של שדה האמנות, שהניידות היא מהבולטות שבהן. אלא שיתרונות אלה הם גם המקור לבעיה של הרשת. כמו בפרויקטים רבים אחרים העוסקים בפרקטיקות חברתיות באמנות או בוחנים אותן, הפריבילגיות נשארות בידי הפרקטיקנים של האמנות ואינן עוברות אל שותפינו שאינם מן השדה. מרכזי האמנות שמרכיבים את Cluster נשענים כולם על רשתות מקומיות-שכונתיות הכוללות שותפים לעבודה מתחומים כמו חינוך, עבודה סוציאלית, עבודה עם נוער וכיוצא באלה. שותפים אלה, ואיתם תושבי השכונות שאנו עובדים בהן, הם חלק בלתי נפרד מהפעולה שלנו בשכונה, אך בניגוד אלינו הם אינם נחשפים לפרספקטיבה הרחבה ולתהליכי הלימוד והחלפת הידע שמאפשרת רשת כמו Cluster, המבוססת בשדה האמנות.

תובנה זו הובילה אותנו ליזום את פרויקט "שכנים גלוקליים". בבסיסו, הפרויקט מציע תהליך דומה: אפשרות של למידה משותפת והחלפת ידע גלובליות בין שכונות. אלא שהפעם לא רק בין פרקטיקנים של האמנות, אלא בין שותפים בשכונה הבאים משדות שונים.

התובנה שצמחה מ-Cluster, ולפיה הידע הגלובלי נחוץ לחיזוק הפעולה המקומית, יושמה ברשת המקומית של המרכז לאמנות דיגיטלית בג'סי כהן, חולון, עוד לפני תחילתו של הפרויקט. המרכז הפעיל פורום תיאום ויזם פעולות משותפות עם מחלקת הרווחה בעירייה, עם המרכז הקהילתי בשכונה, עם נציג מחלקת נוער בסיכון ועם תושבים פעילים מהשכונה. במסגרת פרויקט "שכנים גלוקליים" יצרנו קבוצת עבודה משותפת בין ג'סי כהן בחולון ושכונת נורדבנהוף בשוטגרט. במסגרת הפרויקט הוזמנו השותפים המקומיים לקחת חלק בתהליך המאפשר לקשרים המקומיים ולפעילויות

המקומיות לקבל פרספקטיבה רחבה ולשאוב ממאגר של ידע מקצועי חדש. במובן זה, פרויקט "שכנים גלוקליים" מנצל את התשתיות העומדות לרשות מרכז אמנות לטובת שותפיו, וזאת כדי להפוך את הרשת המקומית לגלובלית, לספק פרספקטיבה רחבה וידע בינתחומי נחוץ, ולחזק את הפעולה המקומית.

ההיגיון שמאחורי שיתוף הפעולה בין השכונות זהה להיגיון שמאחורי שיתוף הפעולה בין המרכזים האמנותיים: כדי לעבוד נכון ברמה מקומית דרושה לנו רשת גלובלית של למידה והחלפת ידע. זהו ההיגיון של התנגדות לגישה הרווחת, שלפיה אמנות העוסקת בחברתי או בקהילתי היא מקומית ולא יכולה להיות רלבנטית מחוץ למקומי. פעם אחר פעם, פעולות של אמנים בינלאומיים מוטלות בספק מפאת היותם זרים במקום שהם פועלים בו או על רקע לוחות הזמנים הצפופים של פעילותם. נקודת הפתיחה של פרויקט "שכנים גלוקליים" היא חוסר היכולת להיות זר בעולם גלובלי, והוא מייצר מפגש בנקודות רבות על ציר זמן מצטבר.

שכנים גלוקליים

פרויקט "שכנים גלוקליים", אם כך, מאפשר לנו לחבר את שני עקרונות היסוד של הפעולה שלנו בג'סי כהן: מכאן הצורך ברשת מקומית ורב-תחומית, המאפשרת שיתופי פעולה, ומכאן הצורך בלמידה גלובלית ובקשרים גלובליים. מכאן נבע ששיתוף הפעולה בין שכונת נורדבנהוף בשטוטגרט לבין שכונת ג'סי כהן בחולון לא מבוסס על מאפיינים ספציפיים של שתי השכונות; מצאנו כי הן רלבנטיות זו לזו מעצם היותן שכונות גלובליות, וללא צורך בנקודות דמיון מוצהרות. די בהכרה של השותפים בפרויקט בצורך בשיתוף הפעולה - וברצון של הקבוצות ללמוד זו מזו.

אלא שדווקא מבחינה זו, נקודת המוצא של שתי הקבוצות שונה. הקבוצה מג'סי כהן בנויה על אנשים העובדים בשכונה, במרכז האמנות הפועל בה, במתח"ס וכן הלאה. בסופו של דבר, ולמרות רצונם של חברי הקבוצה, לא חברים בה תושבים מהשכונה. במקום זאת אנחנו מנסים לערב תושבים בהדרגה בתהליכי הלמידה, בפעולות השונות ובביקורים ההדדיים. הקבוצה מנורדבנהוף, לעומת זאת, עשויה כמעט כולה מתושבי שכונה, ובכלל זה תושבים המייצגים יוזמות עצמאיות מקומיות ואמנים המתגוררים ועובדים בשכונה. למעשה, מספר חברי הקבוצה המתגוררים בשכונה עולה על מספר הנציגים המוסדיים בה שאינם תושבים מקומיים. מדובר בקבוצה הנסמכת על תרבות מקומית של התארגנות עצמית, שמחליפה ומשלימה את המוסדות העירוניים ששכונה זקוקה להם. נוסף לכך, הקבוצה מג'סי כהן בנויה מאנשים שעבדו יחד עוד לפני הפרויקט, ואילו הקבוצה מנורדבנהוף גובשה לטובת הפרויקט ולמעשה היא תוצאה שלו. השוני הזה הפך לאבן יסוד בפרויקט והפיח חיים בסוגי הדיונים, בסוגי הידע ובתהליכי הלמידה, שהיו שונים ממשתתף למשתתף.

רוב השנה הראשונה של הפרויקט עברה בפגישות אונליין ופנים מול פנים, בגיבוש של הקבוצות השכונתיות ושל קבוצת הפרויקט כמכלול, ובביקורים הדדיים. הביקורים הראשונים שימשו למיפוי השכונות, הכוחות והתנועות שבתוכן, ולגיבוש שפה אינטר-דיסציפלינרית ייחודית לקבוצה: דרך עבודה מעורבת, השואבת השראה משיטות חינוך עכשוויות המערבות את המקוון וה"אמיתי". דרך לימוד ועבודה זו קרובה יותר לדרך שבה אנחנו חיים כיום את חיינו - כמה מן המפגשים והשיחות נעשים אונליין, אחרים מתקיימים פנים מול פנים, והפער בין אלה לאלה מייצר מתח אשר דוחף את הלימוד קדימה.

הפער בין המפגשים האינטרנטיים לבין המפגשים בשכונות עודד אותנו לפתח מתודולוגיה ללמידה מקוונת משותפת, מובנית יותר ואינפורמטיבית יותר, מבוססת הרצאות ומצגות, ואילו המפגשים בשכונות נשמרו לפעילות חברתית מופשטת ולשיטוט בלתי מוגדר. ההפרדה בין סוגי הידע והמרחבים שבהם הם מתאפשרים היתה תהליך נלווה ללמידה המשותפת, והתגבשה באופן טבעי. הפלטפורמות האינטרנטיות מאפשרות סוגים מסוימים של תקשורת. עם הזמן למדנו להקדיש את המפגשים המקוונים להרצאות על פרויקטים ממקומות שונים בעולם, וללוות את ההרצאות הללו בדיון מונחה ובחומרים כתובים. הפורמט נלקח ישירות מאקדמיות מקוונות. המפגשים החיים בביקורים ההדדיים איפשרו תהליכי למידה מבוססי מרחב, אשר כללו שוטטות ושיחות לא פורמליות ולא מובנות. עם הזמן למדנו שהביקורים מגבשים את הקבוצה ואת תוצרי העבודה המשותפים, ואילו המפגשים המקוונים מייצרים גוף ידע מתועד ולמידה אישית. בשנה השנייה בחרנו להגדיל את מספר הביקורים ההדדיים, אך לצד זאת לצמצם אותם לביקורים זוגיים, שאיפשרו לקבוצות להזמין עוד תושבים מהשכונה לפרויקט ולחדד את היחסים בין כל דיסציפלינה המיוצגת בקבוצות לבין הפעולות שהפרויקט מייצר.

כאמור, פרויקט "שכנים גלוקליים" יכול היה להתקיים בין כל צמד שכונות. קבוצות העבודה שלנו יכולות להתקיים בכל מקום, וכמוהן שיתוף הפעולה. המקומיות הספציפית של שתי השכונות אינה רלבנטית, כי ניתן להתייחס לפרויקט כמודל הניתן לשכפול - ולצד זאת, כפלטפורמה לפעילות מקומית בשתי השכונות, כלומר, ליצירת מקומיות. ואכן, בשתי השכונות צמחו פרויקטים מקומיים ונרקמו שיתופי פעולה חדשים בתוך קבוצות העבודה המקומיות.

כמודל, "שכנים גלוקליים" מאפשר בדיוק סוג כזה של מקומיות מכיוון שהוא מייצר למידה גלובלית המעודדת פעולה מקומית. המודל ניתן לשכפול, וכוונתנו היא לאפשר זאת. אנו גם לא מאמינים שיש משהו ייחודי בתהליכים העוברים על נורדבנהוף וג'סי כהן. מציאות החיים בשכונות אלה נעשית דומה

יותר ויותר בגלל השפעות גלובליות. תהליכים של קריסת מדינת הרווחה, צמצום הדיור הציבורי, הגירה וכן הלאה מתרחשים בכל העולם.

באשר לשאלת ההצלחה של הפרויקט.

מעניין לראות כי לאורך זמן, מי שנשארו המעורבים ביותר בשתי הקבוצות הם האמנים או המעצבים והאדריכלים. הנחת המוצא שלנו מאז ראשית העבודה של המרכז לאמנות דיגיטלית בשכונת ג'סי כהן היא שאחד היתרונות המובהקים שלנו כמוסד אמנות הוא שלרוב אין לנו תוכנית עבודה מובנית, לוח זמנים נוקשה וקריטריונים נחרצים להערכה של עבודתנו. זאת, בניגוד לשותפינו בשכונה שבאים מדיסציפלינות כמו עבודה סוציאלית, חינוך, עבודה עם נוער וכן הלאה. הזמן והמרחב הנזילים מאפשרים לנו לייצר נקודות מפגש אינטר-דיסציפלינריות מן הסוג הדרוש לפרויקט "שכנים גלוקליים".

שכנים גלוקליים

כאמור, אחת המטרות של המרכז ביצירת הפרויקט היתה לבחון כיצד יכולים הכלים והפריבילגיות של שדה האמנות לשמש את שותפינו בשכונה. בשנה הראשונה אכן נוצרו שותפויות המבוססות על כך, אך במרוצת הזמן מצאנו כי במקרים רבים גברו מגבלות הדיסציפלינה על הרצון למעורבות בפרויקט: מגבלות של שעות עבודה, לוחות זמנים והגדרות תפקיד גזרו כי מי שיכול להתמיד במפגשים הקבועים היו האמנים, שהתאפיינו בל"ז גמיש, והעובדות הסוציאליות, שיכלו להסביר את יתרונות הפרויקט במוסדות שאליהם השתייכו. התושבים ועובדי השכונה האחרים, שלא יכלו להצדיק את המחויבות מול העבודה ה"אמיתית" שלהם, ויתרו במשך הזמן על מעורבות בפרויקט.

"שכנים גלוקליים" פעל כשנתיים בשתי השכונות. כמה מהנחות היסוד שלנו התגלו כנכונות. אחרות לא עמדו במבחן המציאות. מצאנו כי מעל הכול יש לזהות את התמהיל הנכון בין הכלים המקוונים למפגשים פנים אל פנים. האינטרנט הוא כלי מצוין לארכוב של ידע שנצבר בפרויקט החי ובפרויקטים אחרים. הוא לא יכול להחליף את צורות ההתקשרות הישנות - מפגש ישיר, ביקור - אבל בהחלט יכול להרחיב ולהעשיר אותן. בסופו של דבר, היכולת להגיע פיזית אל השכונות (מכאן, גם לצאת מהמקומיות הספציפית) היא שהניעה את מירב התהליכים בפרויקט. אחת הדוגמאות המובהקות לכך היא פרויקט ג'סקפה: קפה קהילתי שהחל לפעול בג'סי כהן ביוזמתה של מירב טוויג, העובדת הסוציאלית המשתתפת בפרויקט. במפגש מקרי שהתרחש בשטוטגרט באפריל 2014, בזמן ביקורה של הקבוצה מג'סי כהן, הוצג בפני טוויג הקפה הקהילתי בנורדבנהוף. לאחר הביקור נקבעה פגישה מקוונת, שאיפשרה לה לעמוד לעומק על דרכי העבודה של הקפה, מימונו וכן הלאה.

תהליך למידה זה הסתיים בהקמת ג'סקפה כקפה קהילתי, שפועל בשכונת ג'סי כהן כבר כמעט שנה. זוהי דוגמה מעניינת שלא יכלה להתקיים ללא המפגש הישיר, אך נשענה גם על לימוד מרחוק של המודל.

דבר נוסף שלמדנו ונוגע להבדלים הבסיסיים בין הקבוצות קשור ליכולת להתארגנות עצמאית ולתפקידם של מוסדות ברמה המקומית. בשכונת נורדבנהוף יש מסורת ארוכה של התארגנות עצמית עם קשר רופף למוסדות המקומיים. בשכונת ג'סי כהן, לעומת זאת, רבים מן הפעילים עובדים במוסדות שכונתיים-עירוניים רשמיים, ואין בה מסורת של התארגנות עצמית. ואולם, כתוצאה מהביקור בנורדבנהוף, משהו מרוח הפעולה ויכולת ההתארגנות העצמית האופייניות לשכונה - היכולת "לעבוד עם מה שיש" - חילחל אל הקבוצה מג'סי כהן ובייחוד אל המרכז לאמנות דיגיטלית. כלומר, התבצע לימוד ואימוץ חלקי של טקטיקות עצמאיות אלה על-ידי מוסד אמנותי ולא על-ידי קבוצת תושבים. בחינת היחסים המורכבים בין התארגנות עצמאית לבין הממסד הפכה לאבן פינה בתכנים של הפרויקט: אחד ההבדלים היסודיים בין הקבוצות הוא שהניב את מירב התועלת, כך שלא בטוח שניתן היה לפעול בפרויקט "שכנים גלוקליים" ללא ההבדל הבסיסי בין הקבוצות, שבזכותו השלימו זו את זו.

כיצד ייראה עתיד שיתוף הפעולה בין הקבוצות? ראשית, למדנו שמחויבותם של המשתתפים חייבת להיות מקצועית, ושסוגי ההתקשרות חייבים לאזן בין המקוון לבין חי, עם העדפה לחי. כעת נדרש הפרויקט לעבור לשלב אחר, שיתבסס על מה שכבר מתקיים הלכה למעשה: עבודה מקבילה של הקבוצות, תוך יידוע ועדכון הדדיים. בכל שכונה מתקיימות פעולות שונות כחלק משגרת העבודה. פעולות שנולדו בזכות הפרויקט ובמהלכו, וכמוהן גם פעולות שקיימנו עוד לפניו, הופכות לחלק מתהליכי הלמידה המשותפים ולחלק ממאגר של ידע ומודלים גלוקליים.

האפשרות לעבוד מקומית ולייצר ידע גלובלי היא נקודת המוצא של פרויקט "שכנים גלוקליים" כולו, ועליה יתבסס גם השלב הבא בו. הפרויקט יצר פלטפורמה לשיתוף פעולה, וכעת יכולים המשתתפים לנצל אותה כראות עיניהם. אנו מצפים לפרויקטים חדשים שיצמחו על בסיס זה וסקרנים לראות כיצד ישפיעו אופיה של כל קבוצה, צורות העבודה הנהוגות בה וזהותם של משתתפיה על הכיוונים והפרויקטים שעוד מצפים לנו.

השכונה כזירה גלובלית

מקראה ותכניה:

עורכים: גילי קרז'בסקי, אודי אדלמן, איל דנון
הפקה: אביגיל סורוביץ'
עריכה לשונית עברית: אסף שור
תרגום לאנגלית: מור קסמי אילן
תרגום לעברית: יפתח בריל
תרגום לגרמנית: אנטיה איגר, רעיה נוי
תרגום חכניה לאנגלית: מרגלית רודג'רס
קונספט גרפי ועיצוב: גיא שגיא – סטודיו שועל
הדפסת כריכות: דפוס גולם | הוצאה לספרים גרפיים
חודות: סבסטיאן קוואק, ג'ניפר אקסו, הנו האונשטיין,
בירג'ט לואיג, סילביה וינקלר, סטפן קופרל
עורך סדרת המקראות: אודי אדלמן

כנס:

אוצרים: גילי קרז'בסקי, אודי אדלמן, איל דנון
ניהול הפקה: אביגיל סורוביץ'
ניהול אדמיניסטרטיבי: ניר שגיב
קשרי קהילה: הילה פרקר ביתן
רדיו חאלאס: דניאל מאיר, אופיר אילוצקי
פרויקט "אולם" ובניית לובי המרכז לאמנות דיגיטלית:
לוסיאנה קפלון, עירא שליט, מאי עומר וקבוצת בני נוער
משכונת ג'סי כהן
מהנדס טכני: איגור חלצקי
מטבח: סטודיו אומשיכטן (Umschichten)
מפגשים קולניניים בג'סי כהן: דינה יקרטון, חיים
בורשטיין
רחבת כניסה: מרייטיצה פוטרק וסטודנטים מהסטודיו
Design for the Living World: מוריץ ברטשניידר, פין
ברוגמן, סינר הולצמן, ג'וליה וויסיק, קתריין זלגר, מקס
ניאו, קתריין סולבר, ג'ניס פיש, ליה קירסטן, פרנסיסקה
רודריגז, ויליאם שוורץ.
היחידה לאדריכלות אזרחית, המחלקה לארכיטקטורה,
בצלאל. צוות הוראה: אדר' ליאת בריקס אתגר, אדר' יונתן
שקד, אדר' איתן מן, סטודנטים משנה רביעית וחמישית.
סיכום היום: מאיר טאטי

בע"פ: עליה הופמן
ארכיון העתיד: נאוה ג'וי אוזן, אורי נועם, איה ניצן –
חלמידי התוכנית ללימודי המשך במדרשה לאמנות מכללת
בית ברל
סטודיו לצילום: דפנה שלום
סדנת גרפיטי: אורל מכלר
סדנת מועצת העיר: מתאס איינהוף
Replay: לוסיאנה קפלון, סחיו אבה, טלהון אדמה, טמזגן
אטלאי, דוד אישעה, אינגדאו אלבצ'ו, דוד חאמי, אישמבל
טדלה, איוב טספון, משה טפאלט, דוד טפרה, יוסף מולו,
אביאל מולויה, אדנו שמה. מאמן: אייל וקסלר
חודה ליגאל אייל ולאיצטדיון העירוני.
קפטולת זמן: אודי אדלמן
שכנים גלוקליים – השיר: סילביה וינקלר, סטפן קופרל
הרצאות ושיוח: לאה אביר, מתאס איינהוף, יהודה אלוש,

ניסן אלמוג, ייטב בוטירה, ליאת בריקס-אתגר, דנה גזי,
נטע וינר, מאיר טאטי, אסנת טרבלסי, הילה כהן-שניידרמן,
אורל מכלר, מעוזיה סגל, רוחי סלע, שי-לי עוזיאל, מאי
עומר, הדס עפרת, מרייטיצה פוטרק, איריס צור, גילי
קרז'בסקי, שרון רוטברד, כוכבי שמש, משחתפי פרויקט
שכנים גלוקליים.

פרויקט שכנים גלוקליים:

רובין בישוף, אוראל גלינה, עומר דוד, אייל דנון, אנטוניו
וולקנו, סילביה וינקלר, מאיר טאטי, מרב טוויג, לוקאס
לנדסינסקי ופיטר וויגנד (אומשיכטן), קירסטן מאיבה, אורל
מכלר, מאי עומר, ליב פרונוק, מירי צוונג, סטפן קופרל,
גילי קרז'בסקי, ננו רודריגז, קרלה שוורץ, מעין שלף.

הכנס והמקראה "שכונה כזירה גלובלית" יצאו לפועל
בתמיכת קרן פורום העתיד גרמניה-ישראל |
Deutsch-Israelisches Zukunftsforum
פרסום זה הופק בתמיכת הנציגות בישראל של קרן רוזה
לוקסמבורג, באמצעות מימון המחבל מהמשרד הפדרלי
הגרמני לשיחוף פעולה כלכלי ולפיתוח.
ובתמיכתם האדיבה של מכון-גתה ישראל, מועצת הפיס
לחברות ואמנות, ארטפורט, ifa

מסמ"ב 3-91994-965-978

www.digitalartlab.org.il

R/2 המרכז הישראלי לאמנות דיגיטלית: מקראות

